

Miếu ông Bản Quý và vị Quốc Tử Nghĩa Thần Mai Công Hương

ISSN: 2734-9195 16:49 10/08/2026

Sau khi được triều đình sắc phong và nhân dân thần thánh hóa, vong linh của vị quan vận lương đã hóa thân thành vị thần bảo hộ thiêng liêng cho cư dân vùng sông nước Cửu Long.

Trong tiến trình mở cõi và bảo vệ giang sơn phương Nam của dân tộc, vùng đất Nam Bộ đã chứng kiến biết bao tấm gương anh hùng vị quốc vong thân. Trong số những chiến công hiển hách ấy, người dân vùng hạ lưu sông Vàm Cỏ đời đời kính trọng và phụng thờ một danh thần trung liệt thời chúa Nguyễn là **Xá Sai Ty Mai Công Hương** tại di tích lịch sử cổ kính: **Miếu Ông Bản Quý**.

Ngôi miếu không chỉ là nơi hương khói sưởi ấm một linh hồn trung liệt, mà còn là chứng tích cho một giai đoạn lịch sử oanh liệt của bờ cõi nước nhà.

Khúc tráng ca tuần tiết của vị nghĩa thần

Mai Công Hương (tên thật là Mai Bá Hương), nguyên quán tại làng Tân Hương, Cái Quao (sau thuộc tỉnh Trà Vinh), nay là tỉnh Vĩnh Long. Sống dưới thời chúa Nguyễn Phúc Chu (1691 - 1725), nhờ tài năng đức độ, ông được triều đình tin tưởng giao giữ chức *Ty Xá Sai* tại dinh Phiên Trấn, chịu trách nhiệm tối cao về việc quản lý, vận hành hệ thống hậu cần và vận chuyển quân lương đường thủy.

Năm Ất Dậu (1705), biên thùy phía Nam lung lay do sự can thiệp của vương quốc Xiêm La tại nước Chân Lạp. Chúa Nguyễn lập tức phái đại quân dưới sự thống lĩnh của Cai cơ Nguyễn Cửu Vân tiến vào Nam Bộ để dẹp loạn. Nhận nhiệm vụ nặng nề, Mai Công Hương tổng chỉ huy đoàn thuyền vận tải, bám sát bước tiến của đại quân để cung cấp lương thảo, khí giới.

(Ảnh: Internet)

Khi đoàn thuyền đến khúc sông Vàm Bao Ngược (nơi hợp lưu hiểm yếu giữa sông Vàm Cỏ Đông và Vàm Cỏ Tây), thủy quân Xiêm La bất ngờ từ hai bờ phục kích hòng cướp sạch kho tàng hậu cần, triệt tiêu sinh lộ của quân Nguyễn. Trong tình thế quân số ít ỏi, đối phương bao vây tứ bề, Mai Công Hương hiểu rõ nếu số lương thảo rất lớn này rơi vào tay giặc, đại quân của Nguyễn Cửu Vân sẽ lâm vào thế cô, toàn bộ chiến dịch sẽ đại bại.

Giữa lằn ranh sống chết, Mai Công Hương đã đưa ra một quyết định quả cảm: Ra lệnh cho binh sĩ đục ván, phóng hỏa, đánh chìm toàn bộ đoàn thuyền xuống lòng sông rồi hiên ngang gieo mình xuống dòng nước xiết tuấn tiết. Sự hy sinh anh dũng của ông đã bảo toàn bí mật quân sự, bẻ gãy chiến thuật của giặc, đồng thời kích động ngọn lửa căm thù cuồng nhiệt trong lòng binh sĩ. Nhờ đó quân chúa Nguyễn đã nổi trống phản công mãnh liệt, quét sạch quân viện binh Xiêm La ra khỏi bờ cõi.

Sự tích "Bần Quỳ" và lòng ngưỡng vọng của nhân dân

Cảm phục trước tấm lòng kiên trung của ông, chúa Nguyễn Phúc Chu đã truy phong cho ông danh hiệu cao quý "*Vị quốc tử nghĩa thần*" (Bề tôi trung nghĩa chết vì việc nước) và lệnh cho lập miếu thờ ngay vị trí ông hy sinh - vùng ngã ba Vàm Bao Ngược. Ngôi miếu có tên chữ Hán là *Xá Hương Từ* (Đền Xá Hương).

Tuy nhiên, dân gian lại quen gọi bằng cái tên biểu cảm: *Miếu Ông Bần Quỳ*. Theo giai thoại lưu truyền, thời khắc ông gieo mình tuấn tiết, những rặng bần cổ thụ mọc san sát hai bờ sông bỗng nhiên có hiện tượng kỳ lạ: tất cả ngọn cây

đều rủ xuống, uốn cong rạp sát mặt nước giống như dáng người đang quỳ lạy, nghiêng mình kính cẩn tiễn đưa hương hồn người anh hùng.

Dưới góc nhìn địa lý, ngã ba sông này có địa thế uốn khúc, dòng nước xoáy nguy hiểm làm hệ thống rễ thở của loài bần biến dạng kỳ dị. Sự kết hợp giữa quy luật tự nhiên và lòng ngưỡng vọng của con người tạo nên một triết lý sâu sắc: đến cổ cây, sông nước Nam Bộ cũng cảm động và "quỳ" xuống trước một nhân cách trung liệt.

Nghi điển triều đình: Ghi danh Tự điển và ban Mỹ tự

Khi vương triều nhà Nguyễn thống nhất sơn hà vào năm 1802, điển chế thờ tự quốc gia được thắt chặt. Sự hy sinh của Mai Công Hương không chỉ được dân gian truyền tụng mà còn được điển chế hóa bằng luật pháp triều đình qua hai hình thức tối cao:

Ghi danh vào Tự điển: Nhà Nguyễn chính thức đưa *Xá Hương Từ* vào *Tự điển* (danh mục các đền miếu được nhà nước công nhận và cúng tế bằng công quỹ). Hằng năm, triều đình cấp kinh phí, lệnh cho các quan viên đầu tỉnh (quan Đốc học, quan Án sát dinh Định Tường/ Gia Định) thay mặt Hoàng đế đích thân làm chủ tế trong các kỳ đại lễ, biến ngôi miếu thành nơi thờ phụng mang tính quốc gia.

Gia ban Mỹ tự Thượng đẳng thần: Qua các đời vua Minh Mạng, Triệu Trị, Tự Đức, ngài Mai Công Hương liên tục được ban tặng các đạo sắc phong với những *mỹ tự* (chữ nghĩa tốt đẹp, tôn quý) như: *Trác vĩ Dực bảo Trung hưng, Uy dũng kiên trung, Thượng đẳng thần*. Mỹ tự này xác lập vị thế của ông ngang hàng với các bậc phúc thần tối cao của đất nước.

Vị thần bảo hộ vùng sông nước Nam Bộ

Sau khi được triều đình sắc phong và nhân dân thần thánh hóa, vong linh của vị quan vận lương đã hóa thân thành vị thần bảo hộ thiêng liêng cho cư dân vùng sông nước Cửu Long.

Ghe thuyền, thương hồ miền Tây khi đi ngang qua ngã ba sông Bao Ngược sóng to gió lớn, nơi có dòng nước xoáy nguy hiểm, đều phải dừng chèo, thả nén hương hướng về ngôi miếu cổ để xin ông che chở khỏi nạn đắm thuyền, giông bão. Người dân tin rằng, lúc sống ông quản lý thuyền lương, khi tử tiết ông cai quản long thần, hiển linh giữ cho dòng sông yên bình, phù hộ cho mưa thuận gió hòa, cuộc sống chài lưới của bá tánh được hanh thông.

Tại ngôi miếu cổ, lòng tôn kính ấy được đúc kết trang trọng qua câu đối cổ bằng chữ Hán treo ở chánh điện:

Câu đối 1:

"Hướng thuyền trầm xứ trung hồn tại;

Sái thụ quỳ thời hạo khí lưu".

Dịch nghĩa:

Nơi thuyền lương chìm xuống, anh hồn trung liệt vẫn còn đây;

Lúc cây bần quỳ xuống, khí tiết hạo nhiên còn lưu mãi.

Câu đối 2 (Bài thơ cổ vịnh Mai Công Hương năm 1782):

"Hỏi thử nhà ai giống Lạc Hồng

Gần đây ai chết được như ông?

Chở lương bị giặc ngăn đường nước

Đục ván cho thuyền lặn đáy sông!".

Trường tồn cùng thời gian

Năm 1993, Miếu Ông Bần Quỳ được Ủy ban nhân dân tỉnh Long An xếp hạng là Di tích lịch sử cấp tỉnh. Dù đã trải qua nhiều đợt di dời, trùng tu do nạn sạt lở tự nhiên của dòng sông xâm thực, ngôi miếu vẫn sừng sững tọa lạc tại ấp Nhựt Long, xã Nhựt Ninh, huyện Tân Trụ, tỉnh Long An (nay là xã Vàm Cỏ, tỉnh Tây Ninh).

Hằng năm, vào chiều ngày 30 tháng 11 và ngày 1 tháng 12 (Âm lịch), lễ giỗ của ông được tổ chức trang trọng. Đó không chỉ là ngày hội tâm linh của cư dân vùng sông nước Long An, Tiền Giang, Tây Ninh, mà còn là cột mốc tinh thần nhắc nhở hậu thế về một tấm gương "Vị quốc tử nghĩa thân" bất tử cùng sông núi Nam Bộ.

Tác giả: **Đặng Việt Thủy**

Tài liệu tham khảo:

- Quốc sử quán triều Nguyễn. *Đại Nam thực lục (Tập 1: Tiến biên)*, Nxb Giáo dục.

- Quốc sử quán triều Nguyễn. *Đại Nam nhất thống chí (Tập 5: Tỉnh Gia Định và Định Tường)*, Nxb Khoa học Xã hội.
- Bảo tàng tỉnh Long An. *Hồ sơ khoa học Di tích lịch sử Miếu Ông Bàn Quỳ*. Tân An: Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch tỉnh Long An.